

СУТНІСТЬ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто сутність системи державного регулювання аграрного сектору економіки. Доведено, що система державного регулювання аграрного сектору економіки повинна об'єднувати такі елементи: суб'єкти державного регулювання, нормативно-правове забезпечення, регулятори, інформаційне забезпечення. Суб'єкти державного регулювання — це державні органи в межах їх компетенції, Верховна рада, Міністерство аграрної політики, міністерство фінансів, Фіскальна служба, недержавні органи управління діяльністю підприємств аграрного сектору, торгівельні біржі, торговельні палати, асоціації тощо. Об'єкти державного регулювання — це умови, процеси, відносини та підприємства аграрного сектору, де виникли або можуть виникнути проблеми, які не вирішуються автоматично або невідкладно. Дії цих органів спрямовані на підприємства аграрного сектору. Нормативно-податкове забезпечення включає закони України, постанови Верховної Ради, укази Президента, постанови Уряду, накази та листи Фіскальної служби України, статuti підприємств. До блоку «регулятори» належать: принципи державного регулювання, методи, інструменти, державне замовлення, цільові програми, порядок надання пільг, преференцій, дотацій, компенсацій, моніторинг результатів застосування механізмів державного регулювання. Інформаційне забезпечення включає: статистичні дані, звітні дані аграрних підприємств, міністерств аграрної політики та фінансів, фіскальної служби, комітет з питань аграрної політики та земельних відносин, фінансової політики та банківської діяльності, податкової та митної політики про наслідки застосування механізмів державного регулювання.

The article is about the essence of state adjustment of the agricultural sector. It has been proved that the system of state adjustment of the agricultural sector should incorporate the following elements: subjects of state adjustment, regulatory support, regulators, information support. Subjects of state regulation are government bodies within their jurisdiction, the Supreme Council, the Ministry of Agriculture, Ministry of Finance, Fiscal Service, private authorities of management of the agricultural sector enterprises, trade exchanges, chambers of commerce, associations and others. Objects of government adjustment are the conditions, processes, relationships and businesses of the agricultural sector where arisen or may arise problems that are not solved automatically or immediately. The actions of these bodies are aimed at the agricultural sector enterprises. Legal and tax support includes laws of Ukraine, the Verkhovna Rada resolutions, presidential decrees, government regulations, orders and letters of the Fiscal Service of Ukraine, enterprise charters. The block «regulators» includes the state adjustment principles, methods, tools, state order, targeted programs, the procedure for granting exemptions, preferences, subsidies, compensation, monitoring of the use of mechanisms of state adjustment. Information support includes statistics, report data provided by the agricultural enterprises, ministries of Agriculture and Finance, the Fiscal Service, the committee on agrarian policy and land relations, the financial policy and banking, tax and customs policy implications of mechanism of state adjustment.

Ключові слова: державне регулювання, підприємства аграрного сектору, економіка, суб'єкти державного регулювання, об'єкти державного регулювання, регулятори.

Key words: state adjustment, the enterprises of the agricultural sector, the economy, subjects of state adjustment, objects of state adjustment, regulators.

Динамічність економічних процесів потребує безперервності процесу державного регулювання аграрного сектору економіки задля виконання стратегічних завдань щодо забезпечення національної продовольчої безпеки. Однак структурних зрушень у діяльності суб'єктів сільського господарства за часи незалежності України, на жаль, не вдалось досягти. Це зумовлено тим, що процес становлення галузі відбувається в складних політико-економічних умовах. В умовах нестабільності одним із базових інструментів активізації діяльності сільського господарства є забезпечення ефективного державного регулювання аграрного сектору економіки, що вимагає систематизації елементів державного регулювання.

Питанням державного регулювання економіки приділяли увагу такі вчені: Войнаренко М.П., Дорош Н.І., Захарін С.В., Караваєва І.В., Прокопенко Н.С. [1–5] та багато інших, але одностайної думки з цього приводу немає й досі. Останнє спонукає до систематизації наукових висновків та окреслення заходів, які будуть спрямовані на прийняття управлінських рішень у частині ефективного регулювання аграрного сектору економіки з боку держави.

Мета статті — здійснити узагальнення наукових поглядів стосовно сутності системи державного регулювання аграрного сектору економіки.

Протягом останніх 25 років постійно спостерігається трансформація української економіки в широкому сенсі: змінюється виробництво, відносини у фінансовій та економічній сфері між господарюючими суб'єктами, державою та інвесторами, модифікуються соціальні процеси. Така ситуація потребує постійного корегування нині відомих механізмів державного регулювання та створення нових прийомів і технологій регуляції розвитку суспільства.

Загальновідома істина про те, що позитивний результат від державного регулювання економіки будь-якої галузі, у тому числі й аграрної, зазвичай можна очікувати, коли відбувається гармонізація стосунків між державою, представниками бізнесу й інвесторами. Вирішуючи питання державного регулювання економіки за принципом сполучення інтересів, потрібно враховувати також інтереси громадян, територіальних громад (особливо в сільській місцевості) і суспільства в цілому [6].

Поділяємо думку М.А. Латиніна стосовно того, що механізм державного регулювання аграрного сектору економіки має такі елементи: нормативно-правові, фінансово-економічні, адміністративні, організаційні, науково-методичні, інформаційно-освітні [7, с. 286]. А також дослідник пропонує своє бачення побудови системи державного регулювання аграрного сектору економіки (рис. 1).

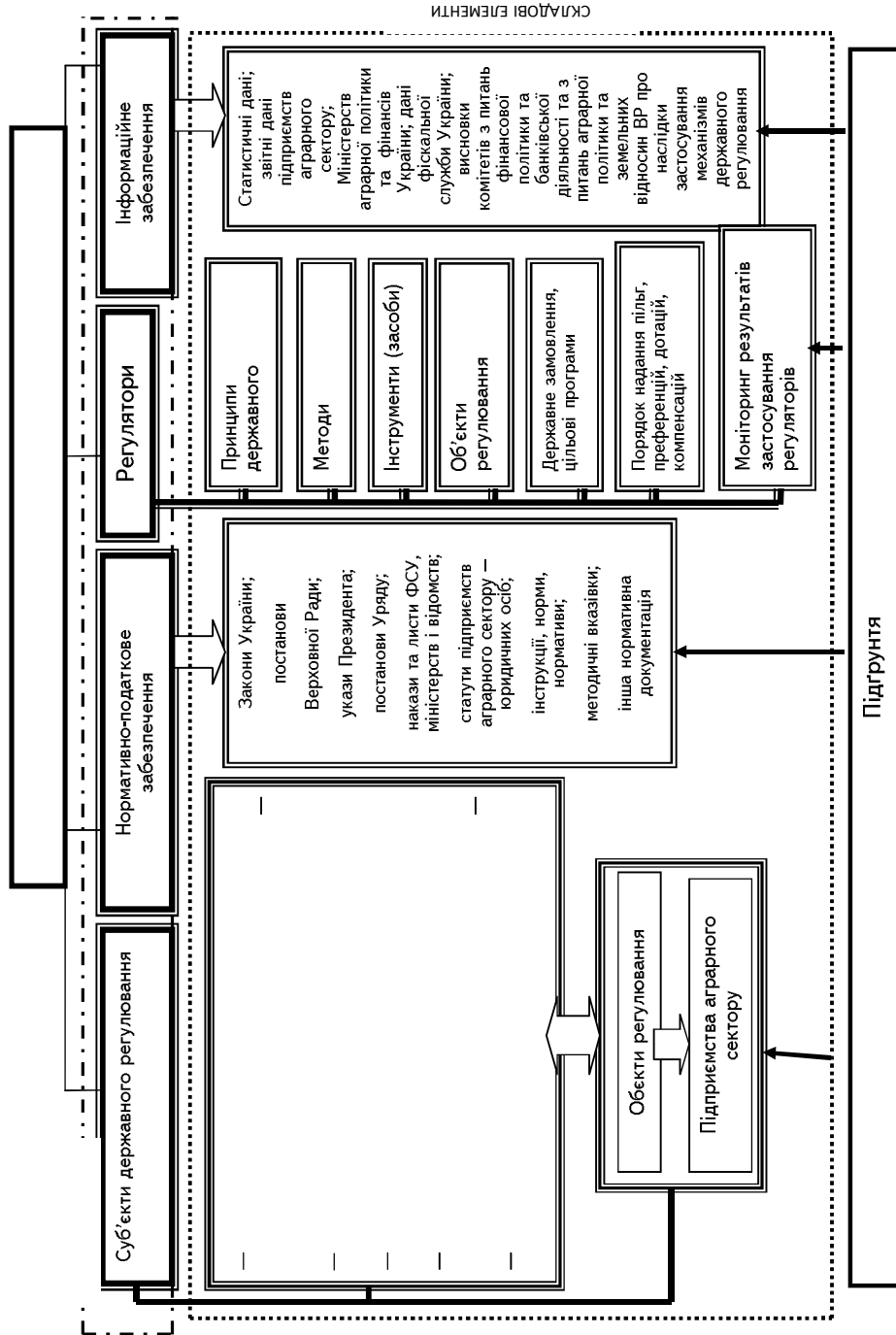
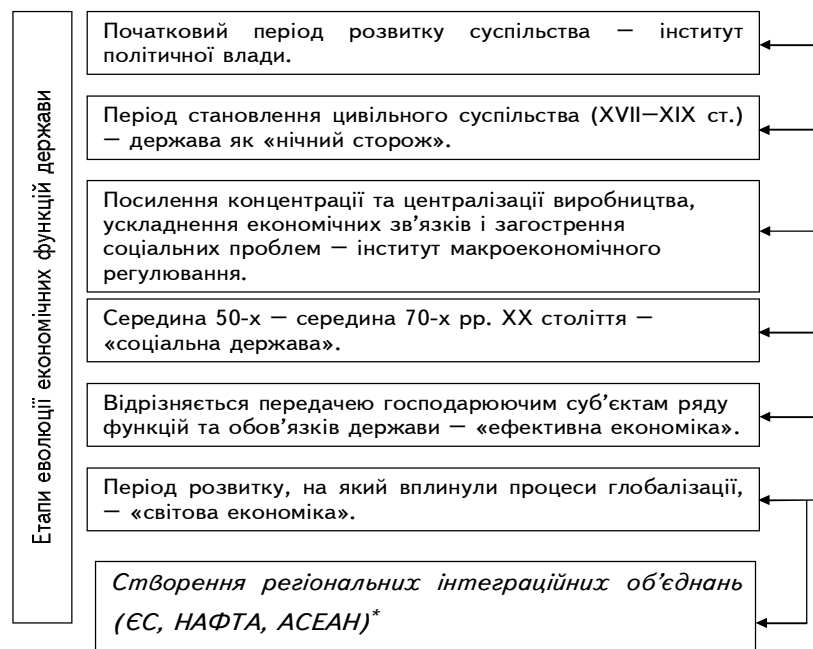

Рис. 1. Система державного регулювання економіки аграрного сектору України*

Удосконалена автором на основі джерела [2; 10]

Вітчизняна економіка аграрного сектору на всіх етапах розвитку потребувала державної підтримки, що особливо актуально в сучасних умовах. На жаль, виклики сьогодення розходяться з діями Уряду. Так, Міністр фінансів Н. Ярецько заявила, що «торік податкові пільги для аграрного сектору становили понад 18 млрд гривень» [8]. У проекті Податкового кодексу, який розробив Мінфін, пропонується відмінити спецрежим зі сплати ПДВ для аграрних підприємств, бо з її слів цими пільгами користуються великі аграрні підприємства. На наш погляд, справедливо було б залишити цю норму для малих фермерських господарств, які в основному працюють у депресивних районах України і створюють певну підтримку територіальним громадам через сплату податків, обробку паїв, які їм здають в оренду пенсіонери, створення робочих місць, надання спонсорської допомоги школам, фельдшерським акушерським пунктам тощо.

Результати дослідження світового досвіду з цих питань свідчать про широку державну підтримку розвитку економіки аграрного сектору. Прикладом можуть слугувати США, ЄС, Канада, арабські країни, Малазія та інші [2, с. 93], де заходи з державної підтримки включають активізацію виробництва продукції, регулювання цін тощо. При цьому рівень підтримки різний: у Новій Зеландії — 1 %, в Австралії — 6 %, США — 20 %, ЄС — 38 %, у Норвегії, Південній Кореї, Японії, Швейцарії — понад 60 %.

* авторське доповнення

Рис. 2. Етапи еволюції економічних функцій держави

Ще на початку утворення державного устрою (в стародавності та Середніх віках) і нині, незважаючи які форми державно-територіального устрою (унітарна, федеративна чи конфедерація) та який рівень економічного розвитку в державі, остання завжди виконувала роль регулятора щодо стимулювання розвитку економічних процесів чи обмеження деяких дій бізнес-структур з певною вигодою для вітчизняних товаровиробників чи інвесторів як зовнішніх, так і внутрішніх.

Погоджуємося з думкою І.І. Столярова [4] та Я.В. Добрянського [5] стосовно узагальнення етапів еволюції економічних функцій держави та пропонуємо доповнити його ще одним етапом — створення регіональних інтеграційних об'єднань (ЄС, НАФТА, АТЕС) (рис. 2).

Серед інтеграційних угруповань можна виділити в Західній Європі ЄС (Європейський Союз) — це найбільш розвинене у світі інтеграційне угруповання. ЄС був утворений із трьох інтеграційних співтовариств. Європейська інтеграція пройшла кілька етапів. Маастрихтські угоди 1992 р. — Договір про створення економічного і валютного союзу. На сьогодні в ЄС входить 25 європейських країн (із загальним населенням 455 млн осіб): Австрія, Німеччина, Велика Британія, Італія, Ірландія, Франція, Іспанія, Португалія, Фінляндія, Швеція, Данія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Греція. 1 травня 2004 р. офіційно вступили до Євросоюзу Латвія, Литва, Естонія, Кіпр, Чехія, Словаччина, Угорщина, Польща, Словенія, Мальта. Особливістю західно-європейської інтеграції є її інституціоналізація, яка здійснюється в умовах пріоритетної ролі держави.

У Північній Америці — НАФТА (Північноамериканська угода про вільну торгівлю). 1988 р. США і Канада підписали угоду про створення зони вільної торгівлі, у 1992 р. — США, Канада і Мексика. Насамперед, інтеграція в Північній Америці розвивається на приватно-корпоративній основі, де є вільний режим руху капіталів, робочої сили. США таким чином прагнуть контролювати енергоресурси Західної півкулі, працюючи в напрямі створення єдиної інтернаціональної угруповання в Західній півкулі.

В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні — АТЕС (Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво) — Австралія, Бруней, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Індонезія, Філіппіни, Тайвань, Гонконг, Японія, Південна Корея, Китай, Канада, США, Мексика, Чилі. Діяльність АТЕС спрямована на стимулювання взаємної торгівлі та інвестицій. Економічний потенціал АТЕС дуже великий. Модель азіатської інтеграції суттєво відрізняється від Європейської — вона йде на мікрорівні. У цьому регіоні сильні транснаціональні корпорації США, Японії, Китаю. [11].

Останні два етапи еволюції економічних функцій держави відбуваються під впливом зовнішніх чинників. Звісно, потрібно, перш за все, визнати внутрішні потреби розвитку аграрного сектору економіки, але якщо не зважати на виклики сьогодення, які створюють вищезазначені чинники, то вітчизняний аграрний сектор ризикує опинитися у світових аутсайдерах. Національна державна політика регулювання сільськогосподарського виробництва повинна зважати на дію таких чинників:

- глобалізацію бізнес-процесів, інформації, фінансів;
- турбулентність нинішньої системи світогосподарських зв'язків;
- сучасні концепції економічного розвитку, які формуються в процесі глобалізації, які полягають в ефективності державного регулювання розвитку економіки будь-якої галузі й особливо аграрної, зважаючи на забезпечення продовольчої безпеки.

Таким чином, система державного регулювання аграрного сектору економіки повинна об'єднувати такі елементи: суб'єкти державного регулювання, нормативно-правове забезпечення, регулятори, інформаційне забезпечення. Суб'єкти державного регулювання - це державні органи в межах їх компетенції, Верховна рада, Міністерство аграрної політики, міністерство фінансів, Фіскальна служба, недержавні органи управління діяльністю підприємств аграрного сектору, торговельні біржі, торговельні палати, асоціації тощо. Об'єкти державного регулювання — це умови, процеси, відносини та підприємства аграрного сектору, де виникли або можуть виникнути проблеми, які не вирішуються автоматично або невідкладно. Дії цих органів спрямовані на підприємства аграрного сектору. Нормативно-податкове забезпечення включає закони України, постанови Верховної Ради, укази Президента, постанови Уряду, накази та листи Фіскальної служби України, статuti підприємств. До блоку «регулятори» належать: принципи державного регулювання, методи, інструменти, державне замовлення, цільові програми, порядок надання пільг, преференцій, дотацій, компенсацій, моніторинг результатів застосування механізмів державного регулювання. Інформаційне забезпечення включає: статистичні дані, звітні дані аграрних підприємств, міністерств аграрної політики та фінансів, фіскальної служби, комітет з питань аграрної політики та земельних відносин, фінансової політики і банківської діяльності, податкової та митної політики про наслідки застосування механізмів державного регулювання.

1. *Караваєва И.В.* Налоговое регулирование рыночной экономики. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 216 с.; 2. *Прокопенко Н.С.* Податкова політика і регулювання агропромислового виробництва: уроки і перспективи / Н.С. Прокопенко // Агросвіт. — 2009. — № 16. — С. 16–19; 3. *Войнаренко М.П.* Проблеми реформування економіки України / М.П. Войнаренко, Л.П. Раденька, В.Р. Філінюк. — К.: Логос, 1999. — 259 с.; 4. *Дорош Н.* Державне регулювання економіки та податкова політика / Н. Дорош // Вісн. Тернопільської акад. народ. господ. — 2000. — № 15–2. — С. 32–38; 5. *Захарін С.В.* Механізм державного регулювання іноземного інвестування: [монографія] / С.В. Захарін. — К.: ІЕ НАНУ, 2003. — 161 с.; 6. Господарський кодекс України. — Харків: Одісей, 2003. — 248 с.; 7. *Латинін М.А.* Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: монографія / М.А. Латинін. — Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2006. — 319 с.; 8. *Яресько Н.* Податкова реформа: популізм, соціалізм, чи реалізм? [електронний ресурс] / Н. Яресько. — Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/nataliya-yaresko-podatkova-reforma-populizm-socializm-chi-realizm-189851_.html; http://dt.ua/ECONOMICS/nataliya-yaresko-podatkova-reforma-populizm-socializm-chi-realizm-189851_.html; 9. Государственное регулирование экономики / Под ред. И.И. Столярова. — М.: Дело, 2001. — 280 с.; 10. *Добрянський Я.В.* Оподаткування в системі державного регулювання: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Добрянський Я.В.; ПВНЗ «Європейський університет». — К., 2011. — 190 с.; 11. Основне інтеграційні угруповання світу: ЄС, ЄАВТ, НАФТА, АСЕАН і АТЕС: [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ebib.pp.ua/143osnovnyie-integratsionnyie-gruppirovki-mira-14939>.